Gődény Jonatán

TOLKIEN ÉS A GRÁL

A tradicionalizmus hazai képviselői az utóbbi években egyre inkább kezdenek felfigyelni J. R. R. Tolkien munkásságára. 2017-ben *A Gyűrűk Urá*ban fellelhető alkímiai szimbólumokról jelent meg egy írás a *Magyar Hüperión* hasábjain.[1] 2018-ban ugyanitt egy C. S. Lewis és Tolkien barátságáról szóló könyv rövid ajánlója kapott helyet,[2] 2021-ben pedig egy figyelemreméltó tanulmány, amely Tolkien tündérmesékkel kapcsolatos felfogását ismerteti.[3] Ez utóbbival szinte egy időben adott ki egy írást a Varázsló Macska Kiadó, amely a tolkieni univerzumban megjelenő alapvető tradicionális ideákra és szimbólumokra mutat rá.[4]

Noha a Tolkiennel és a hozzáköthető szellemiírói körrel *(Inklings)* kapcsolatos idegennyelvű irodalom meglehetősen széleskörű, mindemellett magyar tanulmányok is – kisebb arányban – megtalálhatók a témában,[5] a Tolkien-kutatásnak van egy területe, amely, ha nem is maradt észrevétlen, marginális szerepet kap a szerző megértésére irányuló erőfeszítésekben. Azokra a műveiben szép számmal megjelenő és korántsem mellékes motívumokra gondolunk, amelyek az úgynevezett primordiális hagyománnyal kapcsolatosak, s amelyek megtalálásához és megfelelő értelmezéséhez a tradicionális létszemlélet ismeretére van szükség. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy Tolkien a szó guénoni vagy evolai értelmében tradicionalista lett volna, de azt igen, hogy kiemelt hatással voltak rá olyan ideák, amik a primordiális tradícióval hozhatók összefüggésbe.

Ezen elgondolás lényege, hogy a világban fellelhető, egymástól akár egészen távoli hagyományok, vallások olyan többé-kevésbé egységes szimbólumrendszert, tanításegyüttest, eredettörténetet tudnak magukénak, melyek arra utalnak, hogy az idők kezdetén – vagy inkább felett – léteznie kell(ett) egy úgynevezett primordiális (őseredeti) tradíciónak, amelyből a ma ismert hagyományok később különféle for-

[1] Sara Brown: A lombik hevítése. A Gyűrűk Ura alkímiai vonatkozásai. Ford. Umenhoffer István. *Magyar Hüperión* (Budapest) 5. évf. (2017) 4. sz. 422–428. o. A szerző a *nigredo*, az *albedo* és a *rubedo* alkímiai fázisait véli felfedezni *A Gyűrűk Ura* történetének különféle mozzanataiban. A felvetés maga érdekes, azonban, még ha bizonyos megfelelések ki is mutathatók, kevéssé valószínű, hogy ezek a szerző szándéka szerint is kimondottan alkímiai műveletek ábrázolásai lennének.

[2] H. R.: Colin Duriez: Tolkien és C. S. Lewis. Egy hiteles barátság története. *Magyar Hüperión* (Budapest) 6. évf. (2018) 1. sz. 113. o.

[3] Laki Zoltán: Tolkien a tündérmesékről. *Magyar Hüperión* (Budapest) 9. évf. (2021) 1. sz. 65–85. o.

[4] Joscelyn Godwin: *Tolkien és a primordiális hagyomány*. Ford. Csizmás Kandúr. Pécs, 2021, Varázsló Macska Kiadó /Miaú! füzetek 5/.

[5] Pődör Dóra – Nagy Andrea – Füzessy Tamás (szerk.): *J. R. R. Tolkien. Fantázia és erkölcs*. Budapest, 2012, Magyar Tolkien Társaság.

mákban kibontakoztak. Ilyen közös motívum például a ciklusok tana, amely a hinduizmustól kezdve, Hésziodoszon át, az *Eddá*n keresztül számos helyen megjelenik.[6] Lényege, hogy az emberiség története négy jól körülhatárolható ciklusra, aranykorra, ezüstkorra, bronzkorra és vaskorra osztható fel, ami egy általános és folyamatos minőségromlást, alászállást jelképez. E felfogás szerint – a ma igazságnak vett evolucionizmussal ellentétben – a kezdeti állapot volt a legmagasabb rendű, amitől az ember időben és térben fokozatosan eltávolodott.

Mint Godwin is rámutat,[7] Tolkien korszakokon átívelő *Gyűrűk Ura*-univerzuma ugyanerre a ciklikusságra épül.[8] Kezdetben a világ Valinorban, a legnyugatibb szigeten bontakozik ki, ahol még a valák, a földre szállt isteni lények és a tündék ősei, a tolkieni világ szellemileg legkifinomultabb teremtményei élnek. Ezt egy atlantiszi korszak, a Másodkor követi,[9] ahol a magasrendűség még mindig megmutatkozik, de egyre fokozottabban megjelennek a különféle deviációk is. Az úgynevezett Harmadkorban a Númenor névre hallgató atlantiszi világ elsüllyedését túlélő embercsoportok Keletre utaznak, és Középföldén telepednek meg. *A Gyűrűk Ura* történetének vége pedig lezárja a Harmadkort, és a Negyedkort kezdi meg, azt az időszakot, amiben mi is élünk, a sötét kort, ahol már szinte minden varázslat kiveszett a világból.[10]

Ez az egyszerre időbeli és térbeli elmozdulás kísértetiesen hasonlít arra, amiről azok a tradíciók is beszélnek, amelyek *hüperboreai* eredetűek, azaz északi eredettudatot birtokolnak.[11] Mint fentebb utaltunk rá, itt is négy nagy fázisról beszélhetünk. Kezdetben az emberek Északon éltek, és aranykori állapotok *(szatja-juga)* uralkodtak.[12] Miután ez a hely lakhatatlanná vált, új nyugati centrumot jelöltek ki maguknak, ekkor kezdődött az ezüstkor *(tréta-juga)*, amely lényegében Atlantisznak felel meg.[13] Ennek elsüllyedését követi a bronzkor *(dvápara-juga)*, amely során egy nyugatról keletre történő vándorlásról és

„A Grál-történetekben ugyancsak központi motívumnak tekinthető a hanyatló királyság, valamint a beteg, megsebzett, alvó vagy tetszhalott állapotban lévő király képe, és mindezzel összefüggésben a birodalom fényét újra visszahozó király várásának szimbóluma. A Gyűrűk Urát alapjaiban határozza meg a hanyatlás atmoszférája."

[6] Vö. Julius Evola: *Lázadás a modern világ ellen*. Nyíregyháza, 1997, Kötet Kiadó, 223–229. o.

[7] Joscelyn Godwin: i. m. 16–18. o.

[8] Az időbeli és térbeli elmozdulás motívuma alapjaiban annak ellenére szoros egyezést mutat a primordiális felfogással, hogy Tolkiennál már az Elsőkorban is sok történet Középföldén játszódik.

[9] Tolkien Númenort egyenesen az Atalantë szóval illeti, ami tündenyelven „elsüllyedt", „elbukott" jelentéssel bír. J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Ford. Gálvölgyi Judit – Bonácz Ágnes. Budapest, 2018, Magvető Kiadó, 404. o.

[10] Arra, hogy a Negyedkorral a sötétkor kezdődik meg, a tündék elvándorlására és a varázslat Középföldéről való fokozatos eltűnésére történő utalások mellett a következőhöz hasonló gyakori megfogalmazásokból lehet következtetni: *„az Elsőszülöttek immár vénnek és szintelennek látták a világot."* Uo. 436. o.

[11] Vö. Julius Evola: *Lázadás a modern világ ellen*. Id. kiad. 235–242. o.

[12] Noha *A szilmarilok*ban az északi centrum gondolata nem jelenik meg, tudjuk, hogy Eärendil titkos centrumok felkeresésére irányuló utazásait kezdetben a szerző Északra helyezte. Vö. Sørina Higgins: Arthurian geographies in Tolkien, Williams, and Lewis. Online forrás: https://youtu.be/qiv_ByzZUbI. (Utoljára megtekintve: 2021. július 13.) De enélkül sincs feltétlenül ellentmondás, ugyanis Evola megjegyzi, hogy bizonyos hagyományokban a centrumáthelyeződés miatt a primordiális Északra történő utalások olykor keverednek a Nyugatra történő utalásokkal.

[13] Vö. Julius Evola: *Lázadás a modern világ ellen*. Id. kiad. 243–251. o.

Eurázsia meghódításáról beszélhetünk. Ezután pedig a vaskor *(kali-juga)* következik, ahol ezek a civilizációk egy végső hanyatlási fázison mennek keresztül.

Anélkül, hogy nyíltan kijelentenénk, Tolkien a primordiális tradíció akár konkrét történelmi, akár történelemfeletti létét tételezte volna, azt bizonyosan mondhatjuk, hogy szemléletét alapjaiban határozta meg az őseredeti állapot elveszítésének és visszaszerzésének motívuma. Nagyon hangsúlyosan jelenik meg nála az a gondolat, hogy noha a világ fokozatos hanyatláson ment keresztül, és a különféle lények többé-kevésbé elveszítették a kapcsolatukat az aranykori állapottal, rejtetten és nehezen hozzáférhetően ez az állapot továbbra is él, és a legkülönbek számára ma is elérhető.[14] Ez olyannyira megjelenik nála, hogy az ember hajlamos azt gondolni, Tolkien és köre számára az írás, illetve a fantáziabirodalom-teremtés ezen elveszített állapot sajátos visszahódításának egyfajta rítusa volt.[15]

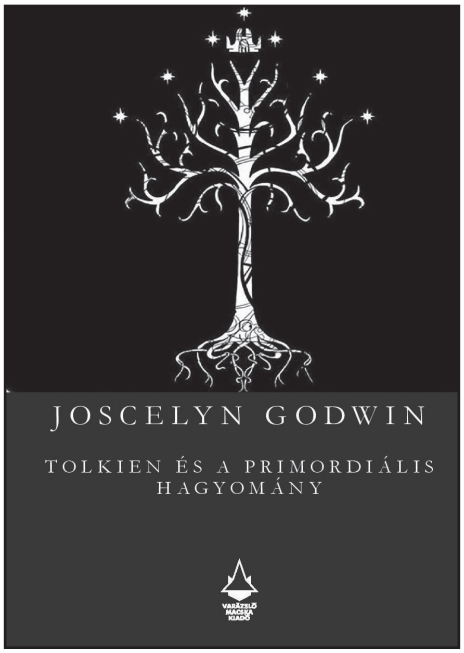
Itt érkezünk meg a jelen írás fő témájához, a Grál-mondakör szimbólumrendszeréhez, amely Tolkienra és a hozzá közelálló írókra egyaránt nagy hatással volt.[16] A Grál-mondakör ugyanis szorosan kapcsolódik a külsőleg és bensőleg, vagy másképp megfogalmazva a történelmi és történelemfeletti értelemben egyformán elveszített őseredeti állapot visszaszerzésének témájához. Másfelől pedig kapcsolódik azokhoz a

[14] *„[A] világ csekélyebb lett, mert Valinort és Erësseát elvették, s a rejtett dolgok birodalmába vitték."* Továbbá: *„Avallónë eltűnt a Földről, és Aman országát elvitték, s a mostani sötét világban nem találhatjuk őket. Ám egykor léteztek, ezért most is lenniük kell valóságosan és abban az alakban, amilyen a világ eredetileg volt."* J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 402. és 405. o.

[15] Vö. Laki Zoltán fentebb hivatkozott tanulmányával.

[16] Hogy csak néhány példát említsünk, Tolkiennek volt egy hosszú évekig készülő, de végül befejezetlenül hagyott műve Artúrról *(The Fall of Arthur)*. Charles Williamsnek több verse is ebben a témában íródott, egyik regényében *(War in Heaven)* pedig a Grál visszaszerzése a központi téma. Állítólag Artúrnak egy külön tanulmánykötetet is akart szentelni. C. S. Lewis *A rettentő erő* című művében pedig azon megy a versengés a beavatás és az ellenbeavatás erői közt, hogy ki találja meg és éleszti fel hamarabb a koporsóban fekvő Merlint. Williams, az *Inklings* egyik oszlopos tagja egyébként sokáig egy rózsakeresztes társaság tagja volt, amely főbb törekvéseiben alapvetően átfedéseket mutat a Grál-tanokkal. Vö. Julius Evola: *A Grál misztériuma és a ghibellin birodalmi idea*. 2. kiad. Ford. Bódvai András. Debrecen, 2016, Kvintesszencia Kiadó, 197–207. o. Ezenfelül egy időben a szerző szoros kapcsolatban állt az ambivalens megítélhetőségű Arthur Edward Waite-tel, a Golden Dawn nevezetű, szabadkőművesek által alapított rend egyik híres tagjával, aki szintén írt könyvet a Grál témájában. Ez a *The Hidden Church of the Holy Graal* címre hallgat, melynek figyelemre méltó kritikája magyarul is elérhető: René Guénon: A Szent Grál. Ford. Dubniczky Zsuzsanna. *Axis Polaris* (Budapest) 7. sz. (2006) 53–62. o. Waite állítólag szorgalmazta is a Grállal kapcsolatos ismeretek regényes megjelenítését. Vö. Elisabeth Brewer: Charles Williams and Arthur Edward Waite. *Journal of the Marion E. Wade Center* (Wheaton, IL) 4. sz. (1983) 54–67. o. E tény okot adhatna ama kérdés felvetésére, befolyással lehetett-e egy hiteles beavatási szervezet Tolkien körének munkásságára, amit azonban cáfolni látszik Guénon azon megállapítása, miszerint Nyugaton az utóbbi évszázadokban ezen rendek szinte mindegyike vagy eltűnt, vagy korrumpálódott, mindezen felül fentebb idézett írásában Waite ezoterikus ismereteit is hiányosnak ítéli meg. Ide kapcsolódik, hogy Tolkien egyik legközelebbi barátja, C. S. Lewis – oxfordi tanítványa, a tradicionalista Martin Lings jóvoltából – René Guénon több művét is ismerte, ami további érdekességekkel szolgálhatna a tradicionális influenciák témájában, ha nem tudnánk, hogy Lewis inkább – noha nem egészében – elutasító álláspontot vett fel Guénnonal kapcsolatban. Vö. James S. Cutsinger: Guenonian complicity in Christian confusion. Online forrás: https://www.cutsinger.net/guenonian-complicity-in-christian-confusion. (Utoljára megtekintve: 2021. július 13.) Az *Inklings* Grál-mondakörrel kapcsolatos írásait természetesen más források is inspirálták, többek közt olyan konzervatív szerzők, mint G. K. Chesterton vagy T. S. Eliot.

szimbólumokhoz is, amelyek a fentebb említett őseredeti hagyomány sajátjai. A keresztény elemek,[17] a Tolkien által jól ismert északi mitológiák[18] és az egyéb bölcseleti-filozófiai rendszerek[19] nem kevésbé jelentős hatása is értelemszerűen megmutatkozik a szerző műveiben, azonban ezek csak érintőlegesen képezik a jelen tanulmány tárgyát.

Noha irodalmi, illetve akadémikus szempontból alaposan körüljárták az Inklingek és a Grál-mondakör kapcsolatát,[20] Tolkien témához való viszonyát illetően a legfontosabb megállapításokat mégsem ezeken keresztül,[21] hanem Julius Evola hiánypótló észrevételeinek nyomán tehetjük meg. *A Grál misztériuma* című mű amellett, hogy lényeglátó módon feltárja, mely fő elemek tartoznak szorosan a Grál-mondakörhöz, azok metafizikai értelmét is megvilágítja.[22] Ennek nyomán nemcsak azt lesz könnyű azonosítanunk, Tolkien műveiben mely szimbólumok származnak nagy valószínűséggel ebből a hagyományból, hanem arra is rátekintésünk nyílik, milyen mértékben alkalmazta ezeket értő, tudatos és koherens módon a szerző.[23]

Az első párhuzam, mint már utaltunk rá, a titkos centrumok felkeresésének témája. Az Avallonra való utazás visszatérő motívum a Grál-történetekben. Bizonyos leírások szerint itt szerzi meg a hős a Grált, más esetekben itt kell kiállnia egy nehéz próbát, megint máskor ide vonul vissza a király, miután földi uralkodásának ideje lejárt. Ez a hely tulajdonképpen azt az ideális

[17] Evola rámutat, hogy bár a Grál-történeteket a kereszténység magába olvasztotta, azok nem keresztény eredetűek. Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 69. o.

[18] Például ott van a Tolkien által lefordított, magyarul is megjelent óangol hőseposz: J. R. R. Tolkien (ford.): *Beowulf. Fordítás és kommentár*. Ford. Nagy Andrea – Tótfalusi István. Budapest, 2015, Európa Könyvkiadó. Tolkien egyébként olyan Grál-mondakörhöz tartozó szövegeket is fordított, mint a *Sir Gawain és a Zöld Lovag*.

[19] Vö. Peter J. Kreeft: *The philosophy of Tolkien. The worldview behind The Lord of the Rings*. San Francisco, 2005, Ignatus Press.

[20] Sørina Higgins (szerk.): *The Inklings and King Arthur. J. R. R. Tolkien, Charles Williams, C. S. Lewis, and Owen Barfield on the Matter of Britain*. Berkeley, 2017, Apocryphile Press.

[21] A következő írás valamelyest érinti azokat a párhuzamokat, amiket a jelen tanulmányban mi is említünk, azonban ezek kevéssé részletesek, nem mutatnak rá a metafizikai összefüggésekre, ráadásul a szerző kijelenti, hogy *A Gyűrűk Urá*ban nincs igazán jelen a Grál motívuma, ami *A szilmarilok*at ismerve egész egyszerűen nem igaz. Richard J. Finn: Arthur and Aragorn. Arthurian influence in The Lord of the Rings. *Mallorn. The Journal of the Tolkien Society*, 43. sz. (2005) 23–26. o.

[22] Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad.

[23] A szerző azokat a 12. század végén és 13. század elején megjelent Grál-szövegeket is felsorolja, amelyek tradicionális szempontból a leghitelesebbnek tekinthetők. Uo. 70. o.

tudatállapotot jelképezi, amelyet egy birodalom elitje elveszített, és amelyet a mondakör hősei egyfajta világi-tudati restauráció jegyében vissza akarnak szerezni. Ez a centrum mindemellett a megnyilvánult világ ideális formáját, a földi korlátoknak és időbeliségnek alávetett birodalmak örökérvényű archetípusát képviseli.

Beszédes, hogy *A szilmarilok*ban a primordiális állapotot jelképező Valinor mellett van egy Tol Eressëa nevű sziget, melynek legkeletibb kikötője az Avallónë névre hallgat. Ez a hely, azon túlmenően, hogy majdnem ugyanazt a nevet hordozza, és hasonlóképp a távoli Nyugaton helyezkedik el, továbbá ugyanúgy *„fehéren ragyogó*ként" hivatkoznak rá, mint a Grál-mondakör titkos központja esetében,[24] hasonlóan nehezen megközelíthető. Eärendil, Elrond közvetlen és Aragorn távoli felmenője, akit Tolkien vélhetően egy tipikus Grál-hősről mintázott, azon kivételes kalandorok egyike, akiknek sikerült rátalálniuk a titkos centrumra. *A szilmarilok*ban sokáig ő az egyetlen ember, akinek térkép vagy bármilyen más eligazítás nélkül sikerült rátalálnia a csapdákkal és megtévesztő varázslatokkal körülölelt Valinorra.[25] Ezt a témát tekintve a párhuzam Tolkien művei és a Grál-mondakör között nyilvánvaló.

***„(…) a királyok sohasem feledték az óidőket." – J. R. R. Tolkien:* A szilmarilok**

A megfelelések azonban itt nem érnek véget. A Grál-történetekben értelemszerűen központi szerepet játszik magának a Grálnak a megszerzése, így, amennyiben hipotézisünk megfelelő, Tolkiennál is hasonló motívumokra számíthatunk. A Grál egyik fő tulajdonsága, hogy rettentően fényes, birtoklójának különleges képességeket ad, az avatatlanokat azonban megsebzi.[26] A Grál lényegében az őseredeti bölcsességet jelenti. Aki legitim módon megszerzi, az emberfeletti tudás állapotát valósítja meg, és így alkalmassá válik a földi birodalom felvirágoztatására is. Egyes mítoszok szerint a Grál Lucifer koronájából esett ki, amikor kitaszíttatott a mennyből,[27] ami a tolkieni párhuzamok tekintetében szintén fontos adalék.

A jelek alapján minden okunk megvan azt feltételezni, hogy Tolkiennál az úgynevezett szilmarilok a Grál megfelelői. A Grál a mítoszokban ugyanis nemcsak kehelyként, hanem kőként vagy drágakőként is megjelenik. Tolkiennál Valinor szoláris és lunáris fájának[28]

---

[24] *„(…) néha, amikor tiszta volt a lég, s a nap keleten sütött, a távolba nézve ki tudtak venni nyugaton* egy fehéren ragyogó várost *a távoli parton, meg egy nagy kikötőt és egy tornyot. (…) Ám a legbölcsebbek tudták, hogy az a távoli föld valójában nem Valinor Boldog Birodalma, csupán Avallónë, az eldák kikötője Eressëán, Halhatatlanföld legkeletibb részén."* (Kiemelés tőlünk.) J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 378. o. A legendák Avallonra sok esetben szintén *„Fehér Szigetként"* vagy a *„Ragyogás Szigeteként"* hivatkoznak. Vö. Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 30. és 36. o.

[25] *„[E]lérték az Elvarázsolt Szigeteket, de rájuk nem hatott a varázsuk; és kijutottak az Árnyas Tengerekre, de elmenekültek az árnyak elől; s látták a Tol Eressëát, a Magányos Szigetet, de nem maradtak ott; s végül horgonyt vetettek Eldamar öblében, és a telerek látták a hajó jöttét kelet felől, és ámultak, mert már messziről észrevették a szilmaril fényét, s igen nagy volt az. S akkor Eärendil, az élő emberek közül elsőként kikötött a halhatatlan parton".* J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 360. o.

[26] A Grál legfontosabb tulajdonságai kapcsán lásd Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 77–87. o.

[27] *„Lucifer koronájáról leválik egy kő, amikor Mihály arkangyal megüti. Ez a kiválasztottak köve, ami az Égből hullott a Földre, amit Parsifal talált meg és Titurel vett fel, aki éppen a Grál-dinasztia nemzetségének a feje. Ez a luciferi kő a Grál."* Uo. 87. o.

[28] A szoláris és lunáris fa ugyancsak visszatérő motívum a különféle hagyományokban. A Grál-mítoszokkal összefüggésbe hozható János papkirállyal kapcsolatosan is találunk egy ilyen példát: Nagy Sándor, mikor János papkirálynál járt, az *„ifjúság forrásán kívül megkapta a Nap és a Hold két – férfiúi és női – fáját, amelyek sorsát és Birodalmát hirdetik."* Uo. 57. o.

fényéből készítették azt a három rendkívül fényes követ,[29] amik egy ponton elvesznek, és több történet éppen azok visszaszerzéséről szól, illetve az azokon való bosszúállásról, akik ellopták őket. Készítőjük, a kovácsmester Fëanor, akárcsak a mennybéli Lucifer, homlokán hordja a szilmarilokat.[30] Később a sátánnal ekvivalens karakter, Melkor – akinek Szauron, a későbbi történetek főgonosza alapvetően a szolgája – ellopja és koronájába illeszti azokat.[31] Mivel illegitim módon birtokolja őket, a kövek még az azokat tartalmazó ládán keresztül is égetik a kezét, és csak borzasztó fejfájás kíséretében képes a fején hordani őket.[32] Eärendil pedig, aki Valinor megtalálása előtt szert tesz az egyik szilmarilra, szintén a homlokán hordja azt.[33] A luciferi szimbolika abban is visszaköszön, hogy Eärendilt égi utazásai és a fején hordott fényes kő miatt a Venusszal (Tolkiennél egészen pontosan a Jóreménység Csillagával) feleltetik meg,[34] azzal az égitesttel, melyet a történelem során fényhozónak (Lucifernek) is neveztek, minthogy ő volt az, aki a hajnal legfényesebb csillagaként beharangozta a reggeli fény eljövetelét.

Az a hely, ahol a köveket viselik, azon túl, hogy a luciferi szimbolikát idézi meg, tradicionális szempontból a primordiális bölcsesség

---

[29] *„[A] szilmarilok benső tüzét Fëanor Valinor Fáinak egymásba kevert fényéből alkotta (…). Ezért aztán a szilmarilok még a legsötétebb kincseskamra mélyén is tündököltek a tulajdon fényüktől, akár Varda csillagai, ám – akárha élnének – örvendtek a fénynek is, s csodásnál csodásabb színekben adták vissza."* J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 108–109. o.

[30] *„Melkor (…) vágyott a szilmarilokra. Csakhogy nem juthatott a közelükbe, mert nagyobb ünnepeken Fëanor ugyan* viselte őket a homlokán, *ám jobbára erősen őrizték őket a kincseskamra legmélyén, Tirionban."* Uo. 110. o. (Kiemelés tőlünk.)

[31] *„Morgoth vaskoronát kovácsolt magának, s a Világ Királyának nevezte magát. Ennek jeléül* a szilmarilokat koronájába *illesztette."* Uo. 129. o. (Kiemelés tőlünk.) Ebben a megfogalmazásban mintha a Világkirály koncepciója jelenne meg homályosan. Vö. René Guénon: *A Világkirály*. Ford. Baranyi Tibor Imre és Ra 'Id 'Ali. Budapest, 1993, Farkas Lőrinc Imre Kiadó.

[32] *„A jobb kezében Morgoth [ez Melkor egyik neve] a szilmarilokat szorongatta, s bár a köveket kristályládika rejtette, mégis* égetni kezdték, fájdalom hasított a kezébe, *mégsem nyitotta ki."* Valamint: *„A* kezét megégették azok a megszentelt kövek, *s attól kezdve fekete is maradt, és* soha nem szabadulhatott az égő fájdalomtól, *sem a fájdalom okozta dühtől. Soha nem vette le a fejéről a koronát, pedig a* súlya elviselhetetlen, halálos fáradtságot okozott." Továbbá: *„[A] korona meg a kövek súlya lehúzta Morgoth fejét, mintha a világ súlya lett volna azon a koronán, a gondé, a félelemé meg a vágyé, hogy még Morgoth hatalma sem tudta megtartani."* J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 127, 129. és 266. o. (Kiemelések tőlünk.) Maedhros és Maglor sem képes elviselni a kövek erejét. Uo. 369. o. Evola számos példát felsorol, ahol ugyanilyen hatást vált ki a Grál azokban, akik nem eléggé felkészültek arra, hogy szembesüljenek vele. Vö. Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 82–85. o.

[33] *„[Eärendil a] leggyakrabban a Vingilot orrában állt,* homlokán a szilmarillal, *s annak fénye egyre nőtt, ahogy nyugat felé közeledtek. S a bölcsek azt mondták, hogy éppen a szent ékszer hatalma lehetett az oka, hogy idővel olyan vizekre értek, amelyeken korábban csak a telerek hajói jártak"*. J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 360. o. (Kiemelés tőlünk.) Eärendilnek a szilmarilt felesége viszi el egy madár képében. Uo. 370. o. A madár szimbolikája szintén összefüggést mutat a hősben megjelenő Grál-elhivatottsággal. Vö. Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 132. o. Aragornt szintén sokszor úgy ábrázolja Tolkien, mint akinek csillag van a homlokán: *„De mindannyiuk előtt [haladt] Aragorn, (…) homlokán Elendil csillagával."* J. R. R. Tolkien: *A Gyűrűk Ura*. Ford. Göncz Árpád. Budapest, 2000, Európa Könyvkiadó, 942. o. Elendil nem összetévesztendő Eärendillel, jóllehet a szimbolikus kapcsolat fennál közöttük, mivel az előbbi az utóbbi távoli leszármazottja.

[34] *„[J]obbára reggel meg este látták, csillogva a napkeltében meg a napnyugtában"*. J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 363. o.

centruma is az emberi testen.[35] Ily módon a szerző nemcsak a Grál szimbólumán keresztül, hanem a test – különféle hagyományokban hasonlóan megjelenő – tradicionális szimbólumrendszerén keresztül is összefüggésbe hozza az isteni tudás birtoklását a szilmarilokkal.

Beren és Lúthien, a férfiember és a szépséges tündehölgy szerelmi történetének központjában ugyancsak a szilmarilok visszaszerzése áll. Berent nem sebzi meg a kő, ami annak a jele, hogy érdemes rá.[36] Ennek köszönhetően pedig végül szerelme kegyeit is elnyeri. És ha már e témánál járunk, a királyi hölgy megszerzését szintúgy jellegzetes – noha nem kizárólagos – Grál-motívumnak tarthatjuk. Mint Evola is megjegyzi: *„a Grál-saga sokféle formában ismétli az összes hősi próbatétel győzedelmes kiállása révén meghódított nőtől elnyert királyságok már ismerős témáját."*[37] Ugyanez a séma ismétlődik később Aragorn és Arwen szerelmében, ami csak az után teljesedhet be, hogy Aragorn kiállja a próbákat, s Gondor vér szerinti uraként újra visszatér birodalma élére. Ide kapcsolódik még, hogy sok történetben egy magasrendű hölgy adja át a Grált a hősnek,[38] ezt a motívumot láthatjuk visszaköszönni abban a jelenetben, ahol Galadriel átadja Frodónak Eärendil fényét, hogy az segítse őt küldetésében, ami a fentebb említett megfelelések alapján ugyancsak a Grál minőségét hordozza.[39]

„(…) Tolkien és köre számára az írás, illetve a fantáziabirodalom-teremtés ezen elveszített állapot sajátos visszahódításának egyfajta rítusa volt."

Evola a Grál kérdéskörével összefüggésben egy János papkirály és II. Frigyes közti érdekes történetre is rávilágít, ami további párhuzamok megállapítását teszi lehetővé. János papkirály, a titokzatos keleti uralkodó a legenda egyik változata szerint három, birtokosának különleges képességeket adó drágakövet, egy másik változata szerint a halhatatlanság italát, egy tűzálló ruhát és egy három ékkövet tartalmazó, láthatatlanná tevő gyűrűt ajándékozott II. Frigyesnek.[40] Ami érdekes számunkra, azon túl, hogy a láthatatlanná tevő gyűrű, *A Gyűrűk Ura* központi szimbóluma is megjelenik,[41] az a kövek hármassága, illetve a kövek vagy varázserejű tárgyak és az elemek kapcsolata lesz. Talán nem hat belemagyarázásként, ha a halhatatlanság italát a víz elemmel, az éghetetlen szalamandraruhát a tűz elemmel, a láthatatlanná tevő gyűrűt pedig a levegő elemmel hozzuk összefüggésbe (ez utóbbi egyszersmind a víz alatt élés és a sebezhetetlenség képességét is adja, ami a levegő mellett az

---

[35] *„Mondják, hogy a kelyhet a Lucifer homlokáról bukásakor leesett smaragdból készítették [az] angyalok. Ez a smaragd erősen emlékeztet a (később a buddhisták által is átvett)* urnára, *a hinduk homlokékszerére. Ez rendszerint Siva harmadik szemének helyét jelöli, ami (…) az »örökkévalóság-tudatot« szimbolizálja."* René Guénon: *A Világkirály*. Id. kiad. 36–37. o.

[36] *„Amint a tenyerébe zárta, a kő fénye átsütött eleven húsán, s keze úgy világított, akár a lámpa; ám a kő tűrte az érintését, s nem bántotta Berent."* J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 267. o.

[37] Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 96. o.

[38] *„Maga a Grál a »nőkkel« szoros kapcsolatban jelenik meg. Mindig királyi szüzek és koronás nők a hordozói, akik néha végül is felveszik a Grál némely attribútumát."* Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 96. o.

[39] *„Ez az üvegcse (…) Eärendil csillagának fényét őrzi (…). Minél sötétebb körülötted az éjszaka, annál tisztább fénnyel világít. Fényeskedjék neked a sötétben, mikor minden más fény kialudt. (…) Frodó elvette az üvegcsét, s az egy pillanatra ott ragyogott kettőjük között; látta,* Galadriel úgy áll ott ismét, mint egy királynő, *gyönyörű szép, de többé már nem félelmetes."* J. R. R. Tolkien: *A Gyűrűk Ura*. Id. kiad. 430–431. o. (Kiemelés tőlünk.)

[40] Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 53–55. o.

[41] Evola kifejti, hogy a Grál-történetek szintén gyakori szereplője, a láthatatlanná tevő gyűrű az érzékfeletti valósággal való kapcsolatteremtés szimbóluma. Uo. 55. o.

előbbi két elem – víz és tűz – megismétlődését mutatja). Ugyanezekkel az elemekkel felelteti meg Tolkien a három szilmarilt is. Ezek a kövek a tolkieni történelem egy pontján feloldódnak a nekik megfelelő elembe. Az Eärendil által birtokolt szilmaril a levegő elemen, a másik két kő pedig a tenger vizén, valamint a föld gyomrában lévő tűzön keresztül lép ki a földi megnyilvánulásból.[42]

Ugyanezt a hármas szimbolikát fedezhetjük fel a három tündegyűrűben is. A Galadrielnél lévő gyémántgyűrű a vízelemmel, az Elrondnál lévő zafírgyűrű a levegőelemmel, a Gandalfnál lévő rubingyűrű pedig a tűzelemmel áll kapcsolatban.[43] Ez utóbbiak a tolkieni mitológia szerint közvetlenül nem kapcsolódnak a titokzatos kövekhez, de szimbolikájukban mégis áthallást mutatnak a szilmarilok és ily módon a Grál mítoszával – már csak amiatt is, mert a különféle varázsgyűrűk rendszeresen megjelennek ezekben a történetekben. Hogy innen vette-e az említett hármasságot Tolkien vagy sem, kérdéses, mindenesetre az eddig felsorolt egyezések alapján nem lehet kizárni ezt sem.

A Grál-történetekben ugyancsak központi motívumnak tekinthető a hanyatló királyság, valamint a beteg, megsebzett, alvó vagy tetszhalott állapotban lévő király képe, és mindezzel összefüggésben a birodalom fényét újra visszahozó király várásának szimbóluma.[44] *A Gyűrűk Urá*t alapjaiban határozza meg a hanyatlás atmoszférája. Isildur bukása óta a legnemesebb királyi dinasztia csak árnya önmagának, és ezzel párhuzamosan Középföldének népei is a széttöredezettség és az erőtlenség állapotában vannak. Aragorn, a gondori trón örököse a világtól elrejtőzve, száműzetésben éli életét. A rohani király, Théoden öntudatlanul vegetál trónján, miközben a döntéseket már rég mások hozzák helyette. A nép pedig várakozó álláspontban van.[45] Ide kapcsolódik Frodó esete is, akinek a mérgezett Morgul-tőr által okozott sebe, a Grál-legendák sérült királyaihoz hasonlóan, annyira súlyos, hogy csak Avallónéban tud begyógyulni.[46]

„Mindezek a példák vélhetően elegendőek ahhoz, hogy belássuk, a Grál-mondakör elemei nemcsak megjelennek, hanem – a motívumok viszonylag rejtett, cseppet sem tolakodó felbukkanásai ellenére – egészen központi helyet foglalnak el a tolkieni mitológiában, és archetipikus jellegüknél fogva nagyban hozzájárulhattak* A Gyűrűk Ura *letisztult, nemes, szellemtől áthatott hangulatának megteremtéséhez, s a tolkieni mitológia iránti széles körű érdeklődés felébredéséhez."

---

[42] *„Így esett, hogy a szilmarilok megtalálták örök otthonukat: az egyik a mennybolt levegőjében, a másik a világ szívében lobogó tűzben, a harmadik a vizek mélyén."* J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 369. o.

[43] Uo. 413–414. o.

[44] Vö. Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 47–53. o.

[45] Vö. például a visszatérő király motívumát felelevenítő verssel: *„Van, mi arany, bár nem fénylik, / van, ki vándor, s hazaér; / régi erő nem enyészik, / fagyot kibír mély gyökér. / Lángját a tűz visszakapja, / árnyékból a fény kiszáll; / összeforr a törött szablya, / s koronás lesz a király."* J. R. R. Tolkien: *A Gyűrűk Ura*. Id. kiad. 292. o.

[46] *„[T]úlságosan mély a seb, ami ért, Samu. Megpróbáltam megmenteni a Megyét és meg is mentettem, de nem magamnak."* J. R. R. Tolkien: *A Gyűrűk Ura*. Id. kiad. 1137. o. Vö. *„Artur király sebei (némelyek szerint különösen egy mérgezett lándzsa okozta seb) minden évben újra felszakadnak, és hiába várják visszatértét."* Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 46. o. További egyezés, hogy Frodóra elviselhetetlen fájdalom tör a megsebesülés minden évfordulóján: *„Samu bement a dolgozószobába, s az urát igencsak furcsa állapotban lelte. Holtsápadt volt, s a tekintete valahol a messzeségben kalandozott. (…) Samunak csak később jutott eszébe, hogy ez október hatodikán történt, pontosan két évvel azután, ami a Széltető lábánál, abban a sötét mélyedésben történt."* J. R. R. Tolkien: i. m. 1134. o.

Az Inklingek: Tolkien és szellemi köre

A hanyatlást olyan Grál-legendákban hangsúlyos szimbólumok is nyomatékosítják, mint a kiszáradt fa és a kettétört kard. A Minas Tirithben elültetett fa, amely a paradicsomi (valinori) fák hajtásából származik,[47] a királyság bukásával összhangban egyre inkább elveszíti életerejét, ami nem mást jelent, mint hogy a vezetők, és így a nép, elveszítették kapcsolatukat az isteni valósággal. A kettétört kard ugyancsak a hatalom elveszítésének jellegzetes képe. Elendilnek, Isildur apjának és Aragorn felmenőjének a kardja a Szauronnal való küzdelemben törik ketté,[48] és sikerül ugyan legyőzni az ellenséget, a széttört kard már előrevetíti a dinasztia bukását.[49]

De ugyanígy megjelennek a restauráció motívumai. A visszatérő király alakja ott van

[47] *„Sok éven át növekedett a Fehér Fa a király háza előtt Minas Anorban [Minas Tirith korábbi neve], annak a fának a palántája, amelyet Isildur hozott a mélységes tengeren át Númenorból; s amelynek elődje viszont Avallónéból jött, s azé Valinorból, a napok számlálását is megelőző napon, amikor a világ még fiatal volt."* J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 425. o.

[48] Uo. 422. o.

[49] Hogy csak egy példát említsünk a sok közül: *„Nescien egy óriás ellen ragadta meg [a kardot], de eltörött."* Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 114. o. Mi ez, ha nem tökéletes áthallása annak, ami Elendil és Szauron között történt? Aragorn egyébként olyan kardhüvelyt kap Galadrieltől ajándékba, hogy ha a hős ebből húzza ki a kardját, nem törik el soha. J. R. R. Tolkien: *A Gyűrűk Ura*. Id. kiad. 428. o. Mondani sem kell, a hüvelyből előhúzott kard próbája ugyancsak Grál-motívum. Julius Evola: i. m. 114. o.

Théodenben, amikor Gandalf kiűzi belőle a gonoszt és ezt követően győztes csaták élére áll, ott van az Aragorn által harcba szólított Holtak Seregében, de még inkább ott van magában Aragornban, amit mi sem fejez ki jobban, mint *A Gyűrűk Ura* trilógia harmadik könyvének címe: *A király visszatér*. Megtaláljuk ezt a mozzanatot a trilógia végén felvirágzó birodalomnak és az isteni fa újbóli kihajtásának képében,[50] valamint az újrakovácsolt kardban is, amely a Grál-mondakörben a hatalomnak, az anyagvilág feletti szellemi fensőbbségnek és a birodalom újjászületésének szimbóluma. Ahogy Evola írja: *„A két rész egyesítése a helyreállítás sajátos szintéziséhez vezet, a primordiális királyhoz, aki a hős által feltámad."*[51]

Minas Tirith és az ott található fa fehérségében egyébként a fehér színnel szintén szoros összefüggésben álló nyugati titkos centrum, Avallon képzete tárul ismét elénk, ahogy az újrakovácsolt kardban, az Andúrilban is, melynek jelentése *„Nyugat Lángja"*. A kard – ami önmagában, a kettétörés és az újraegyesítés eseményei nélkül is kiemelt szimbólum Tolkiennál – rendkívüli fénye isteni eredetre utal,[52] ahogyan a Grál-történetekben is természetfeletti karaktert öltenek a különféle mágikus kardok, amelyeket csak az arra legérdemesebbek képesek helyükről kihúzni (Excalibur), vagy úgy használni, hogy ne sebezze meg őket. Ismét Evolát idézve: *„A fegyver az eltörés kockázata nélkül addig nem szegezhető az óriásnak, míg a fegyverforgató el nem ér egy olyan minőséget, amely különbözik minden elementárissal, vaddal, titánival (az óriás) kapcsolatba hozhatótól, míg hite rendíthetetlenné nem válik."*[53]

„Anélkül, hogy nyíltan kijelentenénk, Tolkien a primordiális tradíció akár konkrét történelmi, akár történelemfeletti létét tételezte volna, azt bizonyosan mondhatjuk, hogy szemléletét alapjaiban határozta meg az őseredeti állapot elveszítésének és visszaszerzésének motívuma."

Itt már a sokadik példáját látjuk annak a tradicionális igazságnak, miszerint a birodalom csak akkor lehet harmonikus, ha az isteni törvényekkel és a hagyományokkal összhangban működik. Ennek egyik kulcsmozzanata, hogy a világi uralkodó (aki nemcsak szíve, de vére szerint is nemes) együttműködik a transzcendens valósággal közvetlen kapcsolatot ápoló spirituális tanácsadóval.[54] Ennek a két archetípusnak a testetöltését látjuk Gandalfban és Aragornban, akik azon túl, hogy a szellemi tekintély és az időbeli hatalom ideális megnyilvánulásai, egyszer-

[50] *„Minas Anor udvarában ismét kivirágzott a Fehér Fa, mert Mithrandir [Gandalf] föllelte egy palántáját a Mindolluin-hegy havában, amely magasan és fehéren tört az égre Gondor városa mellett, s amíg a Fa növekedett, a királyok sohasem feledték az óidőket."* J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 435. o.

[51] Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 116. o.

[52] *„Elendil kardja elől rettegve menekült ork és ember, mert a Nap meg a Hold fényében szikrázott, és Narsil volt a neve [az újraegyesítés előtt]."* J. R. R. Tolkien: *A szilmarilok*. Id. kiad. 421. o. *„A kard fénylett, ahogy elkészült, a nap izzott benne vörösen, a hold fénylett hidegen, s az éle kemény volt és metsző. És Aragorn új nevet adott neki, Andúrilnak, Nyugat Lángjának nevezte el."* J. R. R. Tolkien: *A Gyűrűk Ura*. Id. kiad. 325. o. Vö. *„[B]eszélnek a kardról is, amelyet Artur újra megragad majd, és amely* szikrákat szórva *olykor felmerül a vizekből."* Julius Evola: *A Grál misztériuma*. Id. kiad. 50. o. (Kiemelés tőlünk.)

[53] Uo. 114. o.

[54] Vö. René Guénon: *Szellemi tekintély és időbeli hatalom*. Ford. Bencze Tamás. Debrecen, 2012, Kvintesszencia Kiadó.

smind – hogy teljes legyen a Grál-párhuzamok felsorolása – a Merlin és Artúr által felmutatott karakterjegyeket is hordozzák.[55] Mindennek fényében az ősi centrummal eredendően szintén kapcsolatban álló dúnadánokban, Észak titokzatos lovagjaiban, Aragorn elithadseregében sem nehéz meglátni Artúr legkiválóbb, spirituális perspektívákkal is rendelkező harcosait, a Kerekasztal Lovagjait.[56]

Mindezek a példák vélhetően elegendőek ahhoz, hogy belássuk, a Grál-mondakör elemei nemcsak megjelennek, hanem – a motívumok viszonylag rejtett, cseppet sem tolakodó felbukkanásai ellenére – egészen központi helyet foglalnak el a tolkieni mitológiában, és archetipikus jellegüknél fogva nagyban hozzájárulhattak *A Gyűrűk Ura* letisztult, nemes, szellemtől áthatott hangulatának megteremtéséhez, s a tolkieni mitológia iránti széles körű érdeklődés felébredéséhez.

Lezárásként röviden megemlítenénk egy személyes szálat. E sorok írója eleinte szkeptikus volt Tolkien munkásságát illetően. Ennek az elutasító álláspontnak két oka volt. Az egyik a szerző alkotásainak és az ezekből készült filmek, videojátékok stb. elsöprő népszerűsége volt, a másik pedig a fantasy műfaja mint olyan. Általánosságban el lehet mondani, hogy ami a mai világban népszerű, az egyben antitradicionális is. Manapság szinte kivétel nélkül olyan műveknek, ideológiáknak, gondolatoknak engednek zöld utat, amik szöges ellentétben állnak azzal, amit hagyományos értékeknek, és egy bizonyos rátekintésből normalitásnak nevezünk. Hasonlóképp, a fantasy műfaja is legtöbbször túl nagy teret enged a teljesen önkényes képzeletnek, az egyénieskedésnek, ily módon a tradicionális szimbólumok és motívumok kiforgatásának, meghamisításának vagy egyszerű elfeledtetésének. Tolkien munkásságát és fantáziabirodalmát egyre jobban megismerve azonban arra a következtetésre juthatunk, hogy a szerző nemcsak megjeleníti a tradicionális szimbólumokat a művein keresztül, nemcsak kölcsönveszi a mitikus motívumokat, ahogy az általában szokás, hanem nagyon úgy tűnik, hogy tudatosan, a szimbólumok valódi, szellemi jelentését értve, összefüggő, koherens rendszerben jeleníti meg azokat.[57] Ily módon pedig olyan életművet alkotott, amely alkalmas lehet arra, hogy áttörje a közönséges képzeletvilág falait és felébreszsze az őseredeti tudás intuícióját az olvasóban. Hasonló módon, ahogy azok a szövegek és történetek tették, amelyekből Tolkien is rengeteget merített.

[55] Egyesek Ódin és Jézus ismertetőjegyeit is felfedezni vélik Gandalf alakjában. A filmekből nem derül ki egyértelműen, hogy Gandalf, a titokzatos mágus nem ember, hanem ainu, angyali lény, aki a valák, az isteni lények magasrendű szolgálója. E minőségében nagyon hasonlít azokra a szentekre, akikre a hagyományokban *avatára*ként, Isten földi megtestesüléseiként tekintenek.

[56] *„Azt hittem, tudsz már annyit tündéül, hogy megértsd:* dún-adan, *a Nyugathon embere, azaz númenori."* J. R. R. Tolkien: *A Gyűrűk Ura*. Id. kiad. 276. o.

[57] Tudatosságot említettünk, ami bizonyos fokon vitathatatlanul fennáll, ennek ellenére ez az állítás nem zárja ki, hogy Tolkien kapcsán Guénonnal együtt feltegyük azt a kérdést, amire rövid tanulmányában Godwin is utal: *„a Grál-regények szerzői (…) tudatában voltak annak a mély értelemnek, amit kifejeztek?"* A szerző azt is elmondja, hogy ez a kérdés valójában másodlagos, amennyiben az adott szerző egy őt megfelelően irányító iniciatikus szervezet befolyása alatt áll. René Guénon: A Szent Grál. Id. kiad. 57–58. o.